

Hyvä elämä kestää

HANNU L. T. HEIKKINEN, RAISA FOSTER,
ARTO O. SALONEN & ANTTI SAARI

Hyvän tulevaisuuden rakentaminen on ihmisen velvollisuus. Ihmiset määrittävät maapallon tulevaisuutta enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Tämä johtuu siitä, että meitä ihmisiä on paljon, elämä on muuttunut yhä yksilökeskeisemmäksi ja kuluttamisesta on tullut normaali tapa tavoitella hyvää elämää eri puolilla maailmaa. Maapallon rajallisen luonteen vuoksi on ratkaisevan tärkeää, millaisilla ihmisyyden piirteillä ja teoilla hyvää elämää tavoitellaan tulevaisuudessa. Mikäli jatkamme kuten tähän asti, tuhoamme elinympäristömme ja samalla Homo sapiens -lajimme tulevaisuuden monien muiden lajien lisäksi. Ei ihme, että yhä useammin nousee esiin kysymys, onko meillä toivoa – vai onko ihmiskunta kulkemassa väistämättömästi kohti synkkyyttä ja epätoivoa?

Toivo on luovuttamatonta, sillä ilman sitä meidän on turhaa edes yrittää tehdä mitään paremman tulevaisuuden

puolesta.¹ Toivon ylläpitäminen edellyttää muutoksen mahdollisuuksien tunnistamista. Ne ovat vielä olemassa, mutta aikaa vitkutteluun ei ole. Muutosta tarvitaan, sillä ilman sitä ihmiskunta päätyy juuri sinne, minne se on kulkemassa. Huteralla pohjalla oleva toivo ei kuitenkaan kannattele. Tarvitaan kestäväää toivoa, sellaista, joka perustuu parhaaseen saatavilla olevaan tietoon.² Kestävän toivon perustaksi tarvitaan monenlaista tietoa. Meneillään olevat planetaariset kriisit – muuttuva ilmasto, luonnon monimuotoisuuden kaiventuminen ja hupenevat luonnonvarat – tapahtuvat luonnossa. Siksi tarvitsemme luonnon tutkimusta eli luonnontieteitä. Ekokriisi on kuitenkin ihmisten aiheuttama, joten tarvitsemme myös tietoa ihmisestä ja yhteiskunnasta, eli humanistisia tieteitä ja yhteiskunnan rakentumisen ymmärrystä lisääviä yhteiskuntatieteitä.

Monitieteistä otetta tarvitaan myös sen hahmottamiseen, missä kulkee kohtuullisuuden raja. Luonnontieteet tuottavat tietoa planeettamme ekologisesta perustasta ja yhteiskuntatieteet puolestaan ymmärrystä siitä, mikä tuottaa eriarvoisuutta maailmassa ja miten sitä voitaisiin torjua. Tieteellisen tiedon kautta voimme laajentaa ymmärrystämme siitä, mikä olisi kohtuullinen määrä materiaalista vaurautta hyvän elämän perustaksi kaikille siten, että maapallon kantokyky olisi turvattu myös tuleville sukupolville. Mikä on ylimääräistä kerskakulutusta, josta voisimme luopua? Mistä taas emme voi luopua? Millaisella kohtuullisen kulutuksen määrällä

1 Heikkinen, 2022a.

2 Saarinen, 2020.

maapallon rajalliset resurssit saataisiin riittämään tasaisesti aivan kaikille?

Aikamme planetaarisia kriisejä yhdistää hämärtyvä ymmärrys ihmisen paikasta osana muuta luontoa. Olemme tottuneet kuvittelemaan, että Homo sapiens olisi erillinen luonnosta ja että siksi ihminen voisi huoletta käyttää hyväkseen muuta luontoa piittaamatta muiden lajien hyvinvoinnista.³ Tämä ajattelutapa on valtavirtaistunut länsimaisen valistusajattelun ja dualistisen maailmanmallin seurauksena. Taustalla on siis kahtiajakoinen käsitys ihmisen ja luonnon erillisyydestä ja välineellisen järjellisyuden voittokulku, joka on auttanut ihmistä alistamaan luonnon. Niiden mukaan ihminen on kaiken mitta – *homo mensura*. Ehkä meidän olisi parempi siirtyä ajattelemaan niin, että luonto on kaiken mitta – *natura mensura*.⁴ Siksi tarvitsemme luonnontieteiden lisäksi tutkimusta, joka antaa välineitä käsitellä ihmisen paikkaa maailmassa. Tarvitsemme siis filosofiaa, jotta ymmärtäisimme, mistä elämän ihmeessä on kyse. Tarvitsemme myös eri viisaustraditioita (filosofian ja uskontojen eri muotoja), koska ne antavat välineitä käsitellä ihmiselämän tarkoituksiin liittyviä kysymyksiä, kuten ihmiselämän rikastavaa kytkemistä osaksi suurta kaikkeuden kokonaisuutta.⁵ Länsimaisten näkemysten lisäksi tarvitsemme myös alkuperäiskansojen viisautta siitä, miten erilaisissa ympäristöissä ja eri aikakausina ihminen voi löytää tasapainoisen yhteiselämän muun elämän rinnalla.

3 Värri, 2018.

4 Hietalahti, 2022.

5 Heikkinen, 2022b.

Muutokseen tarvitaan myös kykyä kuvitella parempi maailma. Siksi tarvitsemme kestävyysmurroksen vipuvarreksi taidetta, joka auttaa meitä kurkottamaan sen tuolle puolen, mitä emme voi sanoin kertoa tai kirjoittaa. Taide voi auttaa hahmottamaan toisia todellisuuksia ja suhtautumaan myötätuntoisemmin niin itsen kuin myös itselle vieraisiin ja kaukaisiin elämäntapoihin ja -muotoihin⁶. Ilman myötätuntoa on vaarana, että suhtaudumme toisiin – ihmisiin, muihin eläimiin ja kasvikuntaan – välinpitämättömästi ja huolettomasti. Myötätunnon, välittämisen, huolenpidon ja yhteistyön kautta pidetään yllä elämää ja edistetään rauhaa ja myönteistä vuorovaikutusta ja kanssaeloa kaikenlaisen elämän kanssa.

Taide voi auttaa myös käsittelemään oikeudenmukaisuuskysymyksiä. Järjettömältä ja hyödyttömältä tuntuva nykytaide voi havahduttaa meidät ymmärtämään, että asioilla, toisilla ihmisillä, muilla eläimillä ja puilla on myös itseisarvoa. Kaikkea ei tarvitse valjastaa hyödyttämään itseäni tai ihmiskuntaa – erilaisilla elämänmuodoilla on oikeus olla olemassa sellaisenaan ja yhdenvertaisina. Mittaamalla tai järkipärisesti arvioimalla taiteen syvintä merkitystä ei edes ole mahdollista tavoittaa: taide vaikuttaa meihin välittömästi aistien ja tunteiden kautta. Samoin elämää ei aina voi hallita vain järjellä eikä sen merkitystä voi typistää esimerkiksi euroiksi. Antautuminen taiteelliseen kokemukseen – tai elämään – vaatii rohkeutta antautua tuntemattomaan: nykytaideteos – tai elämä – ei ole mysteeri, joka pitäisi ratkaista,

6 Foster, Salonen & Sutela, 2022.

vaan se on jotakin, jonka voi vain kokea, jokainen omalla tavallaan.⁷

Monimutkaisia ekologisia ja sosiaalisia ongelmia ei siis ole mahdollista ratkoa yksittäisen tieteenalan tiedosta käsin, vaan tarvitaan systeemistä ymmärrystä siitä, miten asiat ovat keskinäisriippuvaisissa suhteissa toisiinsa. Kestävyyismurroksen toteuttaminen vaatiikin viisautta, jota on mahdollista kartuttaa monialaisen tieteellisen tiedon, (taiteellistenkin) kokemusten ja ennakkoluulottomien yhteistyökokeiluiden ja toiminnan kautta. Viisautta on se, että osaa yhdistää erilaisia tietämisen tapoja siten, että oma toiminta ja elämäntapa muuttuvat vähitellen tietoisten ja sinnikkäiden ponnisteluiden kautta kestävämpään suuntaan.

Ihmiskunnan yhteinen tulevaisuusnäkemä on osin hyvin selkeä. Vuosi vuodelta enemmän meidän on otettava huomioon ilmastonmuutoksen, luonnon monimuotoisuuden heikkenemiseen ja luonnonvarojen ylikulutuksen seuraukset sekä työssä että arjessa. Mutta millaiset teot ovat lopulta riittävän suuria, jotta saamme käännettyä kehityskulkuja kohti kestävää tulevaisuutta – ja onko millään lopulta mitään väliä?

Kestävän tulevaisuuden näkökulmasta on keskeistä, kuinka Suomessa hyvinvoinnin tavoittelun painopistettä onnistutaan siirtämään aineellisesta hyvästä aineettomaan, kuten tietoon, ihmisten väliseen luottamukseen, tyytyväisyyteen sekä arvokkuuden ja merkityksellisyyden kokemiseen.⁸ Aineettomat hyvän elämän tekijät ovat runsaita ja ehtymättömiä toisin

7 Foster, 2022.

8 Salonen & Konkka, 2022.

kuin aineelliset. Aineettomien asioiden lisääminen on kaikkien ulottuvilla oleva mahdollisuus parantaa omaa ja muiden hyvinvointia. Kun suomalainen yltäkylläisyyden keskeillä elävä ihmisen muuttaa elämäntapojaan, ovat vaikutukset moninkertaiset kehittyvässä maassa elävään ihmisen verrattaessa. Suomen kaltaiset vauraat maat vastaavat 74 prosenttia planeettamme luonnonvarojen kuluttamisesta.⁹

On myös täysin ymmärrettävää, että suurten tulevaisuuden haasteiden edessä ihminen kokee pienuutta. Mikä maailmassa muuttuu, jos kaikki suomalaiset tekevät jotakin tai jättävät tekemättä? Joka päivä on kuitenkin mahdollista tietoisesti valita, onko omilla teoilla merkitystä vai ei. Heittäytymällä ajopuiksi ihminen menettää subjektiutensa ja hänestä tulee muiden toiminnan objekti. Jotta oma elämä voisi tuntua merkitykselliseltä, ei omia vaikutusmahdollisuuksia kannata täysin epäillä, vaan edetä päinvastaiseen suuntaan eli ajatella siten, että jokaisella teolla ja tekemättä jättämisellä on väliä. Hyvä tulevaisuus perustuu siihen, että tunnistetaan ne asiat, joiden puolesta toimiminen on ihmisen velvollisuus. Köyhyyden poistamista tarvitaan joka päivä siitä huolimatta, että on epävarmaa, saadaanko köyhyyttä koskaan poistettua maailmasta tai suomalaisesta yhteiskunnasta. Sama päättäväisyys on tuotava osaksi ihmiskunnan kohtaamien planetaaristen kriisien ratkaisemista. Jokaisen ihmisen on mahdollista ottaa ratkaisijan rooli ilmastonmuutoksen etenemisen, luonnonvarojen hupenemisen ja lajikadon suhteen – tai päättää ajautua ajopuuna ilman ääntä.

9 Hickel, ym. 2022.

Elämän edellytysten turvaaminen on hyvän tulevaisuuden ehto. Jotta elämän edellytykset onnistuttaisiin turvaamaan, tarvitaan ihmisen koko potentiaalin valjastamista tähän tehtävään. Siksi on oleellista havahtua siihen, että jokaisessa on jotakin hyvää ja kaunista. Ihmisten hyvien puolien esiin houkutteleminen tekee mistä tahansa yhteisöstä vahvan. Myös vahva yhteiskunta rakennetaan niin. Latistamalla, kutistamalla ja mitätöimällä ei ihmisyyhteisöstä tule vahvaa. Tarvitsemme näkymän hyvän ihmisyyden piirteistä eli vaalimisen arvoisista hyveistä. Mikään periaate, tietäminen tai taitaminen ei kuitenkaan riitä, jos se ei johda toimintaan, jonka kautta huomien rakennetaan tätä päivää kestävämmälle perustalle. Tarvitsemme siis jokaiselta ihmiseltä tekoja, olivatpa ne sitten pieniä tai suuria.

Tämän kirjan keskustelijat ovatkin esimerkkejä ihmisistä, jotka ovat alkaneet toimia omassa elämässään siten, että he pyrkivät turvaamaan elämän edellytyksiä – erilaisin tavoin, eri ympäristöissä, yhdessä toisten kanssa. Teoksessa käydyt keskustelut hyvästä elämästä, hyveistä ja niiden ohjaamista teoista, ovat meille kaikille esimerkkejä siitä, miten jokainen meistä voi toimia omalla paikallaan, omalla tavallaan hyvän tulevaisuuden rakentajana. Huominen ei tule valmiina, vaan sitä tehdään nyt.

Palatkaamme lopuksi tämän kirjan johdannossa mainittuun Rachel Carsoniin. Hänen kertomansa tositarina torjunta-aineiden vaikutuksesta ihmiseen ja muuhun elämään herätti valtavaa vastustusta erityisesti kemianteollisuudessa. Samalla *Silent Spring* oli kirjallinen sensaatio ja globaali myyntimenestys, jota pidetään tänä päivänä yhtenä ympäristöliikkeen

lähtölaukauksena. Hänen viisautensa, rohkeutensa ja myötätuntonsa kaikkea elollista kohtaan ovat toimineet esimerkkinä lukemattomille ympäristöaktivisteille, tutkijoille ja tavallisille kansalaisille ympäri maailman. Ennakkoluulottomilla esimerkkitarinoilla on totisesti voimaa.